

ЖУЛИНСЬКИЙ
Микола Григорович —
академік НАН України,
директор Інституту літератури
ім. Т.Г. Шевченка НАН України

ПРО ЗАХОДИ НАН УКРАЇНИ З ВІДЗНАЧЕННЯ 200-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Вельмишановний Борисе Євгеновичу!
Високодостойне наукове товариство!

У доповіді нашого президента Бориса Євгеновича Патона було зроблено особливий акцент на відзначенні 200-річчя від дня народження Тараса Григоровича Шевченка. Це унікальна подія в історії не лише нашої держави, а й усього світу.

У мене в руках ось така невеличка книжечка — факсимільне видання «Кобзаря» 1840 року. 26-річний Тарас Шевченко з допомогою своїх земляків-українців — Євгена Гребінки, Петра Мартоса видав тоді першу свою книжку, в якій усього 8 поезій. Ніхто в ті часи не міг навіть на мить уявити, яку славу принесе Шевченкові та українському слову той маленький «Кобзар». У мене в руках факсимільне видання, оригінал якого зберігається у відділі рукописів Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України. Саме з цих восьми поезій і розкривився поетичний геній Великого Кобзаря.

Інститут літератури імені Тараса Шевченка в цьому році завершив унікальний науковий проект — Шевченківську енциклопедію в 6 томах. Це була надзвичайно складна робота, адже уявіть собі, перший том налічує 1137 статей, другий — 1081, і так кожен том — понад тисячу статей. А всю інформацію, яка пов'язана із Шевченком, з дослідженням його творчості, увічненням пам'яті, неможливо було вмістити навіть у ці 6 томів. Прикро, що тираж цього видання мізерний — всього 2 тис. примірників. Крім того, наш Інститут літератури разом з Інститутом мистецтвознавства, фольклористики і етнології ім. М.Т. Рильського та Національним музеєм Тараса Шевченка завершили академічне видання творів Шевченка в 12 томах. Цей унікальний проект — перше повне зібрання творів Шевченка, яке охоплює всю відому на сьогодні творчу спадщину геніального поета і художника.

Коли ми сьогодні вшановуємо 200-річчя національного генія і пророка, я не можу не наголосити у присутності Віце-прем'єр-міністра України, Голови Комітету Верховної Ради з питань науки і освіти на найболючішому, досі не вирішеному питанні: рукописи Шевченка й донині зберігаються в неналежному стані. І вже 20 років особисто Борис Євгенович Патон, Президія НАН України звертаються до всіх урядів з проханням почати будівництво спеціального архівосховища для збереження не тільки величезної рукописної спадщини Шевченка, оскільки фонди Інституту літератури ім. Шевченка нараховують більше 110 тис. одиниць збереження.

У фонді № 1 — особистому фонді Тараса Шевченка є такі неоціненні рукописні шедеври національної культурної спадщини, як «Мала книжка», «захаявна» — рукописний збірник віршів поета перших чотирьох років заслання (1847—1850), рукопис «Більшої книжки», рукописна збірка «Три літа» та два зошити з автографами балад «Лілея» і «Русалка», поеми «Осіка». До ювілею Тараса Шевченка ми здійснили факсимільні репродукції цих шевченківських раритетів, а також двох альбомів його етнографічних замальовок 1840-х років із чотирьох, які є у відділі рукописних фондів.

Неможливо коротко охарактеризувати скарбницю рукописів у фондах Інституту літератури, де зберігається майже вся рукописна спадщина Івана Франка та його особиста бібліотека з унікальною колекцією стародруків. Там є майже всі рукописи, починаючи від Лесі Українки, Василя Стефаника, Михайла Коцюбинського і завершуючи Василем Стусом, Олесем Гончаром.

Тому я змушений ще раз наголосити на тому, про що писав Борис Євгенович у листі на ім'я і Президента України, і Голови Верховної Ради України: якщо на Шевченка, на належне збереження його рукописної спадщини у держави немає коштів, то передайте хоча б приміщення нинішнього Українського дому. Це приміщення музейне, воно було спеціально побудоване в 1970 р. як музей В.І. Леніна, який, до речі, ніколи й не бував в Україні. Постановою Уря-

ду або Верховної Ради України утворить Національний науково-дослідний і культурно-інформаційний центр «Шевченківський дім», і там розмістимо Центр рукописних фондів Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України. До речі, це передбачено абзацами другим-п'ятим пункту 2 відповідного Указу Президента України від 06.06.2006 № 529 та пунктом 5 урядового Плану заходів із підготовки та відзначення 200-річчя від дня народження Т.Г. Шевченка й 150-річчя від дня його перепоховання.

На експозиційних площах та у фондосховищах цієї будівлі в центрі Києва на вул. Хрещатик, 2 можна було б розмістити багатющу творчу спадщину Т.Г. Шевченка й інших класиків української літератури. Саме відкриття такого Національного науково-дослідного й культурно-інформаційного центру «Шевченківський дім» створить сприятливі умови і для збереження, і для дослідження безцінних рукописів видатних письменників, сприятиме поширенню у світі знань про Шевченка, про національну культуру, про Україну. Я вірю, що колись Українська держава почне також відкривати Шевченківські доми — українські культурні центри в столицях різних країн світу, як це робить, наприклад, Казахстан, створюючи свої культурні центри під назвою «Дім Абая».

Ми маємо такий національний, мовлячи сучасною лексикою, культурний бренд, як Шевченко, і не вміємо його, а через нього — і Україну, подавати світові.

Шевченко прожив усього 47 років, з них десять — на солдатській каторзі без права писати і малювати, але залишив нам у спадок унікальну творчу скарбницю: 240 поезій, драму «Назар Стодоля», 9 повістей, «Щоденник», близько 250 листів. Однак особливо захоплює і вражає його живописна спадщина.

Національна академія наук України і пердусім Мала академія наук на чолі з її президентом членом-кореспондентом НАН України Станіславом Олексійовичем Довгим ініціювала реалізацію унікального проекту — науково-освітнього порталу «Тарас Шевченко». Уже

сьогодні оцифровано і внесено в електронну базу всі рукописи Шевченка, весь його живопис. А живописна спадщина Шевченка нараховує 835 творів, які збереглися; проте, за нашими даними, їх більше тисячі. Серед них, уявіть собі, тільки 150 портретів, з яких 43 — автопортрети (деякі з них можна бачити на суперобкладинках академічного видання), 210 акварелей, 27 офортів, 230 олівцевих рисунків ландшафтів України, етюди з натури, його замальовки під час перебування в Аральській і Каратауській експедиціях.

Важко знайти у світі аналог цього порталу. Для його розроблення було застосовано новітні інформаційно-комунікаційні технології побудови онтолого-орієнтованих інформаційних систем і дистанційних методів навчання. Уже зараз портал містить найбільшу в світі базу знань про Т.Г. Шевченка: життя і творчість, літературна, мистецька і філософська спадщина, події наукового і культурного життя, дослідження вчених-шевченкознавців і роздуми видатних людей світу про Шевченка, роль і значення його творчості в історії, культурі і житті українського народу, народів світу.

Сформовано першу чергу електронної бібліотеки творів Т.Г. Шевченка, до якої входять понад 10 000 інформаційних документів і медіафайлів, у тому числі Шевченківська енциклопедія. До речі, спільно з Інститутом літератури ім. Т.Г. Шевченка сформовано тезаурус слів та фраз, які Шевченко використовував у своїй творчості (близько 20 000 одиниць), а спільно з Національним музеєм Тараса Шевченка створено першу редакцію 3D-панорами експозицій залів цього музею. Загалом, повна програма створення порталу охоплює понад 200 музеїв і розрахована на 5 років. Один лише погляд на 25 розділів порталу переконає кожного відвідувача, що ми сьогодні маємо найсучаснішу інформаційну форму представлення України у світовому культурно-комунікативному просторі. Цим ми завдячуємо Інституту телекомунікацій і глобального інформаційного простору НАН України, Інституту кібернетики ім. В.М. Глушкова НАН України та Інституту обдарованої дитини НАПН України.

Національна академія наук була активним партнером в організації мистецького проекту «Шевченко /MANIA/», експозиція якого в Мистецькому арсеналі формувалася за участю Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка. Там було вперше представлено науково-освітній портал «Тарас Шевченко».

У реалізації програми Шевченківського міжнародного літературного конгресу, присвяченого 200-річчю від дня народження Тараса Шевченка, ефективно проведеного Київським національним університетом імені Тараса Шевченка на чолі з його ректором академіком НАН України Л.В. Губерським, брали участь і вчені НАН України. Спільно проведемо також у травні цього року і Всеукраїнський шевченківський форум «Свою Україну любіть!» на батьківщині Кобзаря — на Черкащині та в Каневі.

Рік Тараса Шевченка триває.

Національний пророк і володар дум українського народу Тарас Шевченко сьогодні з нами. Серед нас тут, на Майдані і живе його гордий дух, лунає його віще Слово. Пам'ятаєте, як Герой Майдану Сергій Нагойян звертався до нас на барикадах перед своєю загибеллю словами Шевченка:

Борітеся, поборете,
Вам Бог помагає!
За вас правда, за вас слава
І воля святая!

Ці Шевченкові заповіді розбудили енергію нації, розкували національний дух і винесли на гребінь революційної хвилі готових до самопожертви патріотів України. Бо народ вичерпав своє терпіння, не мав уже сил мовчати, не міг далі миритися, як новочасні правителі — «людської шашелі. Няньки, /дядьки отечества чужого» / «жеруть і тлять старого дуба» — Україну.

А Шевченко остерігав злоторящих:

Схаменіться! будьте люде,
Бо лихо вам буде,
Розкуються незабаром заковані люди,
Настане суд, заговорять і Дніпро, і гори!

Не схаменулися, не дослухалися до пророчих застережень національного генія і сколихнули Україну обурення та гнів, благородні

поривання вибороти правду і справедливість на своїй землі.

Згадаймо, як у поемі «Гайдамаки» поет бо-лісно переживає:

А за віщо,
За що люде гинуть?
Того ж батька, такі ж діти, —
Жити та брататися.
Ні, не вміли, не хотіли!
Треба роз'єднатися.

Шевченко усвідомлював свою місію як на-ціонального пророка, будителя приспаного не-вільництвом духу свого народу; йому судилося відкривати рабські уста і святим словом, святої правди новим словом кликати зневолений люд здобувати волю, правду і незалежність.

Наш пророк закликав утвердитися-запа-нувати в своїй хаті — своєму національному Домі, в якому має бути «своя й правда, і сила, і воля», бо поза межами рідного краю не зна-йдеш «доброго добра».

Нема на світі України,
Немає другого Дніпра...

Його співпереживаюча душа переймалася долями й інших народів, яким судилося злою волею поливати хліб насущний «крававим по-том і сльозами», його погляд сягав туди, де

За горами гори, хмарою повиті,
Засіяні горем, кровію политі.

Він чутливо вслухався у відлуння Європей-ських революцій 1848—1849 рр., які вістили про визволення слов'янських народів від дес-потизму і неминуче виборення ними свободи і незалежності. Європейська «весна народів» наповнювала озоном національно-визвольного пробудження й український народ.

Шевченко своїми ідеями і поетичними візі-ями увиразнював і формував позицію Кирило-

Мефодіївського товариства, члени якого своєю метою бачили створення України як незалеж-ної демократичної держави. Держави само-стійної і в складі інших сполучених держав слов'янських народів Європи.

Шевченко тихо молився, величаючи славет-ного чеха Яна Гуса і будителя національної сві-домості слов'ян Павела Шафарика:

Щоб усі слов'яни стали
Добрими братами,
І синами сонця правди.

Ми сьогодні, сповідуючи заповіти Тараса Шевченка, через співпереживання ще живо-го, болісного, трагічного, але переможного ви-борення справедливості й правди, через дра-матичні потрясіння славимо героїчних синів Євромайдану за їхню жертвовність, за мужність і силу духу, за їхню віру в щасливу долю неза-лежної України. І віримо, що, як писав Шев-ченко, «уже потроху і минають дні беззаконія і зла», що вже зараз нам слід відповідально і са-мокритично «розібрати» «тую славу» і винести зобов'язуючі уроки для дня сьогоднішнього і дня майбутнього. Хіба не актуально звучать його поетичні інвективи?

Той мурує, той руйнує,
Той неситим оком
За край світа зазирає,
Чи нема країни,
Щоб загарбать і з собою
Взять у домовину.

Пам'ятаймо, що Слово Кобзаря — це духовна і моральна основа буття українського народу, це вічне джерело творчої, державобудівничої енергії, це духовний стимул для самоздійснен-ня української людини.

Дякую за увагу.